

Ks. dr hab. Grzegorz Wejman, prof. US
Instytut Nauk Teologicznych
Wydziału Teologicznego
Uniwersytetu Szczecińskiego
71-459 Szczecin
ul. Papieża Pawła VI nr 2
grzegorz.wejman@usz.edu.pl

Szczecin, dn. 30 listopada 2022 r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej ks. mgr. lic. Łukasza Świerniaka,
pt. *„Życie i działalność duszpasterska ks. Adama Szczepana Łańcuckiego
w parafii pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Chojnowie w latach 1945-1961.
Studium historyczno-pastoralne”*, ss. 250, il. 31 stron
napisanej pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Mieczysława Koguta
na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu

Biorąc pod uwagę osiągnięcia duszpasterskie i patriotyczne wybitnego kapłana archidiecezji lwowskiej, a potem Administracji Apostolskiej Dolnego Śląska – ks. Adama Szczepana Łańcuckiego, należy przyjąć trafność opracowania niniejszej postaci w rozprawie *„Życie i działalność duszpasterska ks. Adama Szczepana Łańcuckiego w parafii pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Chojnowie w latach 1945-1961. Studium historyczno-pastoralne”*. Powyższa dysertacja zostanie poddana recenzji w trzech aspektach: metodologicznym, merytorycznym i formalnym.

1. Metodologiczna wartość rozprawy

Dysertacja, która składa się z: wykazu skrótów, wstępu, dwóch części A z 5 rozdziałami i B z 4 rozdziałami, zakończenia, bibliografii i aneksu w sposób logiczny ukazuje proces postępowania badawczego. We wstępie zostały zawarte istotne elementy dla efektywności badań: określony cel – przybliżenie sylwetki ks. Adama Szczepana Łańcuckiego, jako kapłana rzymskokatolickiego w jego posłudze duszpastersko-społecznej w archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego i jej kontynuację na terenie archidiecezji wrocławskiej (s. 7-9), zakres literatury źródłowej (szczegółowo omówionej na ss. 9-13) oraz trafnie sformułowana metoda – „przyjęto metodę opisową analizy historycznej materiału źródłowego, która pozwala na zachowanie syntetycznej interpretacji faktów i ukazania

wzajemnych zależności zmieniających się kontekstów historycznych według klucza chronologiczno-problemowego” (s. 9).

Oryginalność omawianej pracy ujawnia się w prezentacji bardzo bogatego materiału źródłowego zaczerpniętego z archiwów rodzinnych: Łańcuckich, Sojów – szczególnie Marka Ignacego i z jedyną żyjącą dzisiaj Zofią Lammers, a także Archiwum Zbigniewa Rusińskiego-Roli. Autor omawia go we wstępie na ss. 9-13, a szczegółowo w bibliografii, która składa się z: Źródeł archiwalnych 8 archiwów – oprócz dwóch wspomnianych – Archiwum IPN Oddział Wrocław, Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu, Archiwum Kurii Biskupiej w Legnicy, Archiwum parafii Niepokalanego Poczęcia NMP w Chojnowie, Archiwum Muzeum Regionalnego w Chojnowie i Archiwum prywatnego Autora; 59 źródeł drukowanych i 13 internetowych; 20 pozycji zawartych w 8 gazetach; 15 pozycji w encyklopediach i słownikach, a w ramach literatury przedmiotu – 95 publikacji w tym j. ukraińskim, niemieckim i angielskim; 61 artykułów oraz bardzo cennych 11 wywiadów. To właśnie ten materiał stanowi *corpus* analiz i syntez.

Zebrany materiał świadczy o dużym wysiłku badawczym Autora – do tej pory nikomu nie udało się tego dokonać. Wydobył on z nich wiele cennych informacji potrzebnych w aspekcie postawionego w rozprawie celu, dotyczącego przede wszystkim upamiętnienia wyjątkowego duchownego – ks. Adama Szczepana Łańcuckiego – wpisującego się w sylwetkę *kapłanów pionierów* archidiecezji wrocławskiej.

2. Merytoryczna wartość pracy

W warstwie merytorycznej rozprawa zawiera bardzo wiele cennych refleksji. Autor z materiałów źródłowych wydobywa liczne fakty bardzo istotne w życiu i działalności ks. Adama Szczepana Łańcuckiego, jako duszpasterza, społecznika i patrioty. Nadto każdy rozdział zaczyna się wprowadzeniem, co daje właściwe tło dla jego prezentacji.

W części A (ss. 15-126), Autor podjął próbę opisanie życia ks. Adama Szczepana Łańcuckiego w latach 1880-1945, jako kapłana archidiecezji lwowskiej obrządku łańcuckiego; chociaż całość zatytułowana jest: „Działalność w archidiecezji lwowskiej obrządku łańcuckiego w latach 1904-1945”. Została ona podzielona na pięć rozdziałów, odpowiednio do wyzwań, jakie przyszło podjąć ks. Łańcuckiemu na Wschodnich Kresach Rzeczypospolitej.

W pierwszym rozdziale (ss. 16-32), zatytułowanym: „Adam Szczepan Łańcucki w latach 1880-1900”, Doktorant w czterech punktach ukazał: dom rodziny bohatera prezentowanej dysertacji, jego wczesną edukację, rozeznawanie powołania i ostateczną

decyzję. Adam Szczepan Łańcucki urodził się 24 grudnia 1880 r. w Sieniawie, powiat Jarosław, jako syn Franciszka i Barbary zd. Wiśniewskiej. Miał brata Władysława – również kapłana – i siostry Karolinę i Marię (a także dwoje przyrodniego rodzeństwa Rozalię i brak imienia, gdyż ojciec wcześniej był żonaty z Franciszką Barbarą zd. Michalską). Zdobywszy dobrą formację religijną rozpoczął naukę w Publicznej Szkole Ludowej dla chłopców w Sieniawie. Potem przeniósł się do Buczacza, gdzie rozpoczął naukę w c. i k. Niższym Gimnazjum. Po roku przeniósł się do Sanoka, by tutaj kontynuować naukę wraz ze swym bratem. Maturę gimnazjalną zdał w 1900 r. i rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Lwowskiego. Po pewnym czasie przerwał je jednak, podejmując decyzję o wstąpieniu do Wyższego Seminarium Duchownego we Lwowie; wówczas archidiecezją rządził abp Józef Bilczewski, święty Kościoła katolickiego.

W drugim rozdziale (ss. 33-37), Autor opisał studia seminaryjne Adama Szczepana w latach 1900-1904. Ważne jest to, iż edukowało go grono wybitnych profesorów i wychowawców; wraz z nim I rok studiów rozpoczęło 30 alumnów. Zatem czas seminaryjny miał ogromny wpływ na jego kapłaństwo. Świecenia kapłańskie przyjął z rąk abp. Józefa Bilczewskiego, 29 czerwca 1904 r., w katedrze lwowskiej.

W kolejnym rozdziale (ss. 38-46), pt.: „Praca duszpasterska jako wikariusz”, Doktorant opisał posługę wikariusza ks. Adama Szczepana na kolejnych parafiach: pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Jazłowcu (1904-1905), pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Kozowie (1905-1907) i pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Żydaczowie (1907-1908) oraz jako samodzielnego duszpasterza w Szwejkowie (1908-1913) – to właśnie na nich, nasz bohater, zdobył kolejne, bardzo cenne doświadczenia w pracy duszpasterskiej i społecznej.

W czwartym rozdziale (ss. 47-117), Autor ukazał ks. Adama Szczepana Łańcuckiego jako proboszcza, najpierw w Podwysokim (1913-1930), a potem w Brzeżanach (1930-1945).

Zarówno na pierwszej, jak i na drugiej placówce proboszczowskiej, obok posługi sakramentalnej, katechetycznej, duszpasterskiej i budowlanej (w Podwysokim rozpoczął budowę nowego kościoła parafialnego), angażował się w różne inicjatywy społeczne, m.in.: pomoc żywnościową ludności podczas Wielkiej Wojny oraz internowanym Polakom w latach 1918-1919, kiedy Ukraińcy przystąpili do tworzenia własnego państwa, a potem podczas inwazji sowieckiej na Polskę w 1920 r., czy też podczas II wojny światowej w czasie okupacji sowieckiej i niemieckiej, kiedy w konspiracji organizował pomoc polskim oficerom w drodze na Węgry, Żydom uwięzionym w brzeżańskim getcie, mieszkańcom uciekającym z pacyfikowanych wiosek oraz wszystkim szukającym oparcia na brzeżańskiej plebanii.

W tym okresie (1913-1945) był również zaangażowany w wiele organizacji patriotyczno-społeczno-wychowawczych, m.in.: zasiadał w Zarządzie Brzeżańskiego Koła Towarzystwa Szkoły Ludowej, Zarządzie Brzeżańskiego Oddziału Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” (od 1927 r.), był kapelanem Wojska Polskiego (od początku lat 30. XX wieku), dwukrotnie pełnił funkcję radnego miejskiego Królewskiego Wolnego Miasta Brzeżany. Nadto utrzymywał przyjazne stosunki z marszałkiem Edwardem Rydz-Śmigłym oraz generałem Augustem Emilem Fieldorfem, ostatnim dowódcą garnizonu Brzeżany. Ta posługa wiązała się z dość częstym narażaniem się na śmierć; rzeczywiście w tym czasie czterokrotnie skazywano go na karę śmierci, jednakże dzięki Opatrzności Bożej zawsze uchodził z życiem.

Ostatni, piąty rozdział (ss. 118-126), dotyczy „Przesiedlenia na Dolny Śląsk”. Autor omówił w nim przygotowanie do wyjazdu oraz podróż i osiedlenie w Haynau (Chojnowie). Decyzja wyjazdu była bardzo trudna, stąd dopiero 8 września 1945 r., ks. Łańcucki opuścił swoją ukochaną parafię w Brzeżanach, zabierając ze sobą najcenniejszy ruchomy dobytek brzeżańskiej fary.

W części B, Autor opisał ostatnie 16 lat życia i posługi ks. Adama Szczepana Łańcuckiego w Chojnowie (1945-1961). Ta część została podzielona na cztery rozdziały.

W pierwszym rozdziale (ss. 130-162), Autor w dużym skrócie ukazał organizację struktur Administracji Apostolskiej Dolnego Śląska i parafii w Chojnowie. Można powiedzieć, że ten rozdział stał się niejako bazą dla kolejnych trzech.

W drugim rozdziale (ss. 163-177), Autor ukazał aktywność duszpasterską ks. Adama Szczepana Łańcuckiego, która oscylowała wokół posługi sakramentalnej – głównie Eucharystii, głoszenia Słowa Bożego, ale także katechizacji – prowadzonej w 11 szkołach, czy też rekolekcji (pierwsze stanowe przeprowadzone zostały w dniach 1-8 kwietnia 1946 r.) i misji (pierwsze przeprowadzone w dniach 23-31 października 1948 r.) oraz organizując nadzwyczajne akcje duszpasterskie, m.in. poświęcenie chojnowskiego kościoła pw. Niepokalanego Serca Maryi – 7 lipca 1946 r., szerząc przy tym kult Maryjny i wyrażając wielką troskę o powołania kapłańskie.

W rozdziale trzecim (ss. 179-193), Doktorant przedstawił działalność społeczną bohatera, która przebiegała na *sposób brzeżański* i dotyczyła głównie szkolnictwa, Ochronki prowadzonej przez Siostry Służebniczki i Caritas parafialnej.

W rozdziale czwartym (ss. 194-237), Autor ukazał pola zainteresowań UB/SB ks. Adamem Szczepanem Łańcuckim. Ksiądz, podobnie jak wcześniej na Wschodzie, tak i teraz – wierny wojskowej przysiędze – angażował się w działalność podziemia

antykomunistycznego w latach 1945-1947, w ramach struktur AK-WiN (Armii Krajowej – Wolność i Niezawisłość) na Dolnym Śląsku. Był pierwszym duchownym na Dolnym Śląsku aresztowanym przez władze Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w 1947 r. i skazanym na karę więzienia.

W tej bardzo bogatej prezentacji pojawiły się pewne niejasności.

- na s. 128 Autor stwierdza, że ks. Edmund Nowicki został posłany, jako administrator apostolski na teren ziemi lubuskiej – to jest prawda, ale należałoby dopisać, że również na Pomorze Zachodnie. Nadto na tej samej stronie Autor stwierdza, że kard. August Hlond, działając w porozumieniu z abp. Adamem Sapiehą miał już, od dłuższego czasu, wybranych kandydatów na administratorów; jednakże nieco inaczej to przedstawia sam ks. Edmund Nowicki w swoich wspomnieniach: Nowicki E., *Wspomnienia*, w: Socha P. (red.) przy współpracy Z. Leca, *Księga pamiątkowa 50-lecia organizacji Kościoła katolickiego na ziemi lubuskiej, Pomorzu Zachodnim i północnym (1945-1995)*, Zielona Góra-Gorzów Wlkp. 1998, s. 511-546;

- na s. 129 Autor stwierdza, że prymas Polski kard. August Hlond administratorom apostolskim wręczył dekrety w Pałacu Prymasowskim w Gnieźnie; jednakże miało to miejsce 14 sierpnia w Poznaniu, na plebanii łazarskiej, w tymczasowej rezydencji prymasa (Por. J. Pietrzak, *Działalność kard. Augusta Hlonda jako wysłannika papieskiego na Ziemiach Odzyskanych w 1945 r.* „Nasza Przeszłość” (1974) 42, s. 227 [195-249]);

- na s. 131 Doktorant stwierdza, że Administracja Apostolskiego Dolnego Śląska posiadała powierzchnię 2 450 404 km²; należy stwierdzić, iż chodzi tutaj o pow. 24 504 km²;

- na s. 217 wkraść się błąd, chodzi o papieża Piusa XII, a nie Piusa II;

- na s. 222 w przypisie 1390 Autor przywołując osobę bp. Antoniego Baraniaka, podaje dwa źródło dotyczące jego aresztowania; cennym byłoby tutaj przywołać dzieło bp. Marka Jędraszewskiego, *Teczki na Baraniaka. Świadek*, t. I, ss. 583, Poznań 2009 i *Teczki na Baraniaka. Kalendarium działań SB*, t. II, ss. 628, Poznań 2009.

Z pewnością sugestie te, staną się pomocne w przygotowywaniu dysertacji do druku.

Przyglądając się zatem merytorycznej ocenie, należy podkreślić wielkie uznanie dla Autora, który z pełną determinacją przebadał dostępne, bardzo bogate źródła archiwalne. Ta analiza pomogła Autorowi ukazać wyjątkową postać – ks. Adama Szczepana Łańcuckiego – wspaniałego duszpasterza, społecznika i wielkiego patriotę. Można powiedzieć, iż niniejsza dysertacja staje się niejako nowatorską, rzucając nowe światło, na trud posługi kapłańskiej ks. Adama Szczepana Łańcuckiego, a w jego świetle, na ogromny wysiłek innych duszpasterzy, w tych przełomowych wydarzeniach dla historii Polski i Europy.

3. Formalna wartość pracy

Rozprawa ks. mgr. lic. Łukasza Świerniaka jest poprawna od strony formalnej. Język jest komunikatywny i przejrzysty. Przypisy są dobrze ustawione i treściowo bardzo bogate, a zawarta w nich treść w sposób właściwy poszerza główny wątek naukowej narracji. Nadto tak ustawiony spis treści, uwypuklający dwie części dysertacji, ukazuje w sposób przejrzysty związek przyczynowo-skutkowy posługi ks. Adama Szczepana Łańcuckiego w dwóch jednostkach kościelnych. Poza tym, Autor umieszcza w aneksie obszerną dokumentację fotograficzną w postaci 98 fotografii, która pozwala głębiej spojrzeć na postać ks. Łańcuckiego w prezentowanej monografii.

4. Wnioski końcowe

Dokonana recenzja rozprawy doktorskiej ks. mgr. lic. Łukasza Świerniaka upoważnia do wyjątkowo wysokiego uznania dla jego naukowo-historycznych kwalifikacji. Autor nie tylko jest dobrym historykiem, ale wręcz pasjonatem. Podjął się bardzo interesującej rozprawy. Zebrał obfity materiał źródłowy. Postawił sobie jasny cel i kryteria metodologicznej poprawności.

Rodzą się kwestie, które pragnę poddać pod dyskusję:

- Działalność ks. Adama Szczepana Łańcuckiego w archidiecezji lwowskiej;
- Kontakty z rodziną w życiu ks. Adama Szczepana Łańcuckiego;
- Przejawy patriotyzmu u ks. Adama Szczepana Łańcuckiego;
- Osiągnięcia duszpasterskie w Administracji Apostolskiej Dolnego Śląska;
- Postawa ks. Adama Szczepana Łańcuckiego wobec Służby Bezpieczeństwa.

Rozprawa doktorska ks. mgr. lic. Łukasza Świerniaka, „*Życie i działalność duszpasterska ks. Adama Szczepana Łańcuckiego w parafii pw. Niepokalanego Poczęcia NMP w Chojnowie w latach 1945-1961. Studium historyczno-pastoralne*” spełnia wymagania stawiane przez *Ustawę o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* z dnia 14 marca 2003 r. Dlatego występuję z wnioskiem do Rady Naukowej Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu o dopuszczenie ks. mgr. lic. Łukasza Świerniaka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

ks. dr hab. Grzegorz Wejman, prof. US